

IX kadencja

KANCELARIA SEJMU

Biuro Komisji Sejmowych

**Komisja
Obrony
Narodowej**

PEŁNY ZAPIS PRZEBIEGU POSIEDZENIA

- **PODKOMISJI STAŁEJ DO SPRAW
POLSKIEGO PRZEMYSŁU OBRONNEGO
ORAZ MODERNIZACJI TECHNICZNEJ
SIŁ ZBROJNYCH RP
(NR 6)
z dnia 6 lipca 2023 r.**

Pełny zapis przebiegu posiedzenia

Komisji Obrony Narodowej

– podkomisji stałej do spraw polskiego przemysłu obronnego oraz modernizacji technicznej sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (nr 6)

6 lipca 2023 r.

Podkomisja stała do spraw polskiego przemysłu obronnego oraz modernizacji technicznej sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, obradująca pod przewodnictwem poseł **Moniki Pawłowskiej (PiS)**, przewodniczącej podkomisji, rozpatrzyła:

– informację na temat stanu realizacji i zaawansowania pozyskania dla polskiej armii bojowych wozów piechoty w ramach programu BWP „Borsuk”.

W posiedzeniu udział wzięli: **Marcin Kubicza** dyrektor Departamentu Projektów Strategicznych Ministerstwa Aktywów Państwowych, **Krzysztof Sola** wiceprezes zarządu Polskiej Grupy Zbrojeniowej SA wraz ze współpracownikiem, płk **Piotr Paluch** zastępca szefa Agencji Uzbrojenia wraz ze współpracownikiem oraz płk **Mariusz Łosik** szef Oddziału Systemu Funkcjonalnego Rażenia w Zarządzie Planowania Użycia Sił Zbrojnych i Szkolenia – P3/P7 Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

W posiedzeniu udział wzięli pracownicy Kancelarii Sejmu: **Kamil Strzępek, Jacek Zientarski** – z sekretariatu Komisji w Biurze Komisji Sejmowych.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Dzień dobry państwu. Otwieram 6. posiedzenie podkomisji stałej do spraw polskiego przemysłu obronnego oraz modernizacji technicznej sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Stwierdzam kworum.

Tematem dzisiejszego posiedzenia podkomisji jest informacja na temat stanu realizacji i zaawansowania pozyskania dla polskiej armii bojowych wozów piechoty w ramach programu BWP „Borsuk”.

Witam zaproszonych gości. Swoją obecnością zaszczylili nas: pan Krzysztof Sola – który jest z nami – wiceprezes zarządu Polskiej Grupy Zbrojeniowej, pan Marek Małkowski dyrektor Departamentu Projektów Zbrojeniowych w Polskiej Grupie Zbrojeniowej, pan Marcin Kubicza dyrektor Departamentu Projektów Strategicznych w Ministerstwie Aktywów Państwowych, pan pułkownik Piotr Paluch zastępca szefa Agencji Uzbrojenia, pan pułkownik Paweł Długosz zastępca szefa Szefostwa Techniki Lądowej w Agencji Uzbrojenia oraz pan pułkownik Mariusz Łosik szef Oddziału Systemu Funkcjonalnego Rażenia w Zarządzie Planowania Użycia Sił Zbrojnych i Szkolenia Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

Bardzo proszę pana pułkownika o przedstawienie informacji dotyczącej tematu dzisiejszego posiedzenia podkomisji.

Zastępca szefa Agencji Uzbrojenia płk Piotr Paluch:

Szanowna pani przewodnicząca, szanowni panowie posłowie, szanowni państwo, pułkownik Paluch, zastępca szefa Agencji Uzbrojenia.

Pokrótkie chciałbym przedstawić bardzo syntetyczną informację na temat programu „Borsuk”. Jeżeli można, na wstępie chciałbym zaznaczyć, że zatwierdzone przez ministra obrony narodowej centralne plany rzeczowe obejmujące plan modernizacji technicznej sił zbrojnych oraz plan zakupów środków materiałowych w części dotyczącej środ-

ków bojowych, a także uchwalona przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny oraz ustanowiony na jej podstawie uchwałą Rady Ministrów nr 161 z 2022 r. Pakiet wzmocnienia sił zbrojnych na lata 2023-2025, wsparte m.in. zwiększonym budżetem i Funduszem Wsparcia Sił Zbrojnych, umożliwiają efektywne kontraktowanie zamówień na pozyskanie sprzętu wojskowego, ze szczególnym uwzględnieniem priorytetowych programów modernizacyjnych sił zbrojnych.

Pragnę podkreślić, że główny wysiłek resortu obrony narodowej został skupiony na pozyskaniu nowoczesnego sprzętu wojskowego spełniającego wymagania współczesnego i przyszłego pola walki. Przy realizacji zadań – zgodnie z obowiązującymi procedurami oraz przepisami prawa – prowadzone są analizy pod kątem jak największego zaangażowania polskiego przemysłu obronnego w bezpośrednią realizację kontraktów zbrojeniowych lub w charakterze podwykonawcy czy poddostawcy zagranicznych wykonawców. Pakiet wzmocnienia sił zbrojnych na lata 2023-2025 stał się determinantem modernizacji technicznej sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie terminowego pozyskania niezbędnego sprzętu wojskowego, w tym dywersyfikacji źródeł dostaw z uwzględnieniem dostawców krajowych i zagranicznych z jednoczesnym zapewnieniem udziału potencjału polskiego przemysłu obronnego umożliwiającego uzupełnienie posiadanych i pozyskanie nowych zdolności technologicznych i produkcyjnych w ramach rozwoju współpracy z dotychczasowymi i nowymi partnerami.

Jednym z najważniejszych zamówień, które obecnie realizuje Agencja Uzbrojenia dla polskiego przemysłu obronnego jest wspomniany wcześniej program bojowego wozu piechoty „Borsuk”. Pragnę poinformować, że zgodnie z wymaganiem operacyjnym edycji 2020 pod nazwą „Zdolność do rażenia celów pancernych i opancerzonych oraz siły żywej przy zapewnieniu możliwości manewru w trudnym terenie przez moduły batalionowe BWP na uniwersalnej modułowej platformie gaśnicowej” celem programu jest pozyskanie na potrzeby Wojsk Lądowych nowoczesnych bojowych wozów piechoty, które zastąpią w pododdziałach piechoty zmechanizowanej nieperspektywiczne pojazdy BWP-1. Powyższe działanie wynika z konieczności zapewnienia modułom batalionów zmechanizowanych zdolności do rażenia celów pancernych i opancerzonych oraz siły żywej przy zapewnieniu możliwości manewrów w trudnym terenie.

Sprostanie przywołanym wyzwaniom wymusiło potrzebę opracowania nowej konstrukcji z zastosowaniem platformy gaśnicowej, która oprócz unifikacji i modułowości charakteryzować się będzie również wysoką podatnością modernizacyjną. W związku z powyższym BWP „Borsuk” zapewni pododdziałom zdolność pokonywania trudno dostępnego terenu, dużą manewrowość, odporność balistyczną oraz zdolność do działania w różnych warunkach pogodowych i klimatycznych. Stan realizacji programu „Borsuk” jest tematem dzisiejszego spotkania. Pragnę poinformować, że BWP „Borsuk” jest konstrukcją rozwijaną w ramach projektu pod nazwą „Nowy bojowy pływający wóz piechoty” realizowanego na podstawie umowy zawartej w dniu 24 października 2014 r. pomiędzy Narodowym Centrum Badań i Rozwoju a konsorcjum firm z Huta Stalowa Wola jako liderem. W skład konsorcjum, oprócz wcześniej wspomnianej Huty Stalowa Wola, wchodzi ponadto następujące podmioty polskiego przemysłu zbrojeniowego oraz placówki badawcze i naukowe: OBRUM Sp. z o.o., „Rosomak” SA, Wojskowe Zakłady Motoryzacyjne SA, Huta Stalowa Wola Oddział w Dęblinie, Wojskowy Instytut Techniki Pancernej i Samochodowej, Wojskowe Zakłady Elektroniczne SA, Wojskowa Akademia Techniczna, Politechnika Warszawska oraz Akademia Sztuki Wojennej.

Obecnie prowadzone są uzgodnienia dotyczące wprowadzenia zmian do umowy w formie negocjowanego aneksu. Zmiany pozwolą na przekazanie praw własności intelektualnej do efektów prowadzonych prac po zakończeniu wybranych kluczowych etapów. Mam tu na myśli pozytywne zakończenie badań kwalifikacyjnych. Przedmiotowe działanie pozwoli na zawarcie umowy wykonawczej na dostawę sprzętu przed formalnym zakończeniem projektu. Wartość projektu wynosi w przybliżeniu 262 mln zł, w tym dofinansowanie NCBiR ok. 242 mln zł. Cena prototypu NPBWP w trakcie aneksowania umowy w 2020 r. została ustalona na poziomie 36 mln zł.

Posel Paweł Poncyłjusz (KO):

Ilu?

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

36 mln zł.

Posel Paweł Poncyłjusz (KO):

Bez wieży?

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

Z wieżą. W dniu 28 lutego 2023 r. pomiędzy Agencją Uzbrojenia a konsorcjum, w skład których wchodziła Polska Grupa Zbrojeniowa i Huta Stalowa Wola, została podpisana umowa ramowa na dostawę sprzętu wojskowego wchodzącego w skład modułu bojowego uniwersalnej modułowej platformy gaśnicowej oraz pojazdów specjalistycznych w liczbie do 1400 sztuk. Pragnę podkreślić, że umowa ramowa dotyczyła... Głównym celem podpisania umowy ramowej było określenie warunków zawierania umów wykonawczych na dostawę pojazdów na podwoziu MPG wraz z pakietem logistycznym i szkoleniowym. Jeśli chodzi o dostawy BWP zakłada się realizację dostaw BWP „Borsuk” od 2024 r., natomiast pojazdów specjalistycznych od 2026 r. Jednocześnie informuję, że w celu realizacji dostaw sprzętu wojskowego objętego umową zabezpieczono stosowne środki w planie modernizacji technicznej.

Na podstawie decyzji nr 812 szefa Agencji Uzbrojenia od 4 listopada 2022 r. pod nadzorem komisji badań kwalifikacyjnych prowadzone są badania prototypu NPBWP. Stan realizacji sprawdzeń objętych programem szacowany jest na poziomie ok. 70%. Zgodnie z obecnym harmonogramem techniczna część sprawdzeń zostanie zakończona w dniu 31 października 2023 r. W dalszym etapie za kluczowe zadanie uważamy... W naszej ocenie jest to wykonanie sprzętu wojskowego ze zmodyfikowanym systemem teleinformatycznym, umożliwiającym przetwarzanie informacji o klauzuli „zastrzeżone” oraz przygotowanie i przeprowadzenie badań w otoczeniu systemowym 4 dodatkowych egzemplarzy z udziałem przedstawicieli użytkownika. Zgodnie z zakładanym harmonogramem realizacji projektu jego zakończenie powinno nastąpić do dnia 23 czerwca 2024 r. Pani przewodnicząca, dziękuję serdecznie. Informuję, że skończyłem.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Dziękuję bardzo. Czy któryś z panów pułkowników chciałby ewentualnie coś uzupełnić? W tym momencie nie. Mamy informację, że pan dyrektor ma przygotowaną prezentację. Pan dyrektor Kubicza.

Dyrektor Departamentu Projektów Strategicznych w Ministerstwie Aktywów Państwowych Marcin Kubicza:

Tak, pani przewodnicząca. Natomiast pan pułkownik przedstawił to w sposób wyczerpujący. W tej prezentacji nie ma nic więcej. Niczego...

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

...do dodania.

Dyrektor departamentu w MAP Marcin Kubicza:

...czego nie powiedziałby pan pułkownik. Pozwoliłem sobie wyświetlać ją w tle.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Dobrze. Otwieram dyskusję. Czy ktoś z panów posłów chciałby zabrać głos? Posel Poncyłjusz. Proszę bardzo.

Posel Paweł Poncyłjusz (KO):

Dziękuję bardzo. Panie pułkowniku, pierwsze pytanie. Jak wygląda sytuacja z tą częścią „Borsuka”, która jest produkowana w Polsce czy z modułami, które są produkowane w Polsce? Jak rozumiem, silnik nie jest polski, tylko jest z MTU. Jest pytanie, ile jeszcze tego typu elementów „Borsuka” zależy od dostawców zagranicznych? Prosiłbym o rozszerzenie.

Mówi pan, że cały „Borsuk” to jest już określona kwota. Jest pytanie, jak wygląda sytuacja z armatą Bushmaster, bo z tym też były różnego rodzaju wzloty i upadki. Czy

ta armata będzie mogła być produkowana na licencji w HSW lub gdzieś w grupie PGZ? Czy kwestia licencji została rozstrzygnięta? Zdaje się, że to się trochę zatkało przy okazji negocjacji w sprawie „Patriotów” przez to, że to miał być element tzw. offsetu czy polonizacji, ale to nie do końca wyszło. Były tam jakieś komplikacje, więc gdyby pan mógł to powiedzieć...

Czy są ewentualnie jeszcze jakieś elementy „Borsuka”, z dostawą których jesteśmy jako Polska uzależnieni od dostawców zagranicznych? Czy istnieje taka modułowość, że jeżeli np. jakiś dostawca będzie się upierał przy bardzo wysokiej cenie, to czy dużym kłopotem będzie ewentualna podmiana tego na inny moduł? Tak jest np. z silnikiem, który choćby objętościowo jest podobny bez względu na to, czy to będzie silnik MTU czy silnik jakiegokolwiek innego producenta. Ostatnia rzecz dotyczy badań, które państwo prowadzą. Na ile te badania potwierdzają wymagania, które państwo stworzyli? Zdaje się, że z wymaganiami dla „Borsuka” też były wzloty i upadki. Chyba dopiero po 2 lub 3 latach po podpisaniu umowy zostały określone ostateczne kryteria dla „Borsuka”. Nie chciałbym narazić na szwank żargonu wojskowego, bo to się chyba jakoś inaczej nazywa.

Na ile te badania, które państwo dzisiaj prowadzą, konsumują wszystkie założenia? Czy w trakcie rozwoju tego projektu – bo to już jest ładnych parę lat – ewoluowały oczekiwania ze strony wojska w ramach tego programu NCBiR? Dziękuję bardzo.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Dziękuję bardzo. Proszę o udzielenie odpowiedzi.

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

Szanowna pani przewodnicząca, szanowni panowie posłowie, odnosząc się do zadanych pytań chciałbym poinformować, że w chwili obecnej – jak dobrze wiemy – wielu producentów wykorzystuje technologie pozyskane w różny sposób od innych podwykonawców. Realizując pracę rozwojową kierowaliśmy się chęcią skupienia się de facto na istniejących produktach produkowanych przez narodowy przemysł obronny. Jak państwo mogli wysłuchać w mojej wypowiedzi, skierowanie tej pracy rozwojowej do polskich podmiotów, do polskich uczelni wojskowych, do polskich firm, które mają potencjał konstrukcyjny, jak i produkcyjny, potwierdza strategię przyjętą przez Agencję Uzbrojenia. W pierwszej kolejności chcemy kierować nasze zamówienia do podmiotów krajowych.

Odnosząc się do sprawy silnika MTU powiem, że tak. Pierwszy prototypowy egzemplarz jest wyposażony w ten silnik. Jednak wykonawca – tj. lider konsorcjum – w porozumieniu z Agencją Uzbrojenia prowadzi analizy, żeby dokonać dywersyfikacji dostaw silników od innego producenta. W chwili obecnej nie chciałbym wskazywać jego nazwy – przepraszam najmocniej – ponieważ cały czas trwają dyskusje. Jednak rozważana jest możliwość dywersyfikacji dostaw tego wyposażenia, żeby w wypadku jakichkolwiek problemów, o których wspominał pan poseł, uniknąć jakichkolwiek zakłóceń łańcucha dostaw, jak i nieterminowej realizacji dostaw przyszłego sprzętu na potrzeby sił zbrojnych. Odnosząc się do kwestii pozyskania armaty Bushmaster, w chwili obecnej nie dostrzegam takich zagrożeń. Wydaje mi się, że ten problem został złagodzony. Nie mam takiej wiedzy, że w dniu dzisiejszym są jakieś problemy z dostawami armat.

Odnosząc się do wymagań taktyczno-technicznych, o których była mowa powiem, że – jak wspomniano – ta praca rozwojowa trwa już kilka lat. Dobrze państwo wiedzą, że teatr działań, jak i wykorzystane rozwiązania technologiczne bardzo dynamicznie się zmieniają na współczesnym polu walki. Wychodząc naprzeciw potrzebom sił zbrojnych, jeżeli zaistniała takowa potrzeba, dokonywaliśmy zmiany wymagań w porozumieniu z wykonawcą sprzętu. Oczywiście, mając na uwadze wspomniany przeze mnie fakt, że postęp technologiczny następuje bardzo szybko, opracowywany projekt posiada bardzo duży zasób modernizacyjny. To znaczy, że na tej platformie chcielibyśmy też rozwijać inne rozwiązania specjalistyczne. Dopuszczamy również możliwość zaimplementowania innych urządzeń, więc wydaje się, że oczekiwania wyartykułowane przez siły zbrojne do chwili obecnej zostały potwierdzone w zakresie przeprowadzonych już badań kwalifikacyjnych.

W mojej ocenie należy bardzo pozytywnie odnieść się do współpracy między NCBiR, Agencją Uzbrojenia i całym konsorcjum, którego liderem jest PGZ, a liderem technicz-

nym Huta Stalowa Wola w ramach realizacji tego zadania. Aby w pełni wykorzystać możliwość ingerowania – jeżeli w ten sposób mógłbym kolokwialnie to nazwać – w przyszły kształt tego sprzętu wojskowego zakładamy wykorzystanie 4 platform do testowania przy udziale przedstawicieli sił zbrojnych w środowisku systemowym. Zanim zostanie sfinalizowana dokumentacja techniczna produkcji seryjnej, będziemy chcieli w miarę możliwości nanieść jeszcze zmiany zgodnie z oczekiwaniami przyszłego użytkownika.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Dziękuję, panie pułkowniku, za odpowiedź. Proszę, pan poseł Poncyłjusz.

Poseł Paweł Poncyłjusz (KO):

Ja jeszcze dopytam. Panie pułkowniku, żeby pan mnie dobrze zrozumiał. Zdaję sobie sprawę, że dzisiaj w Polsce nie produkujemy silników i wcale nie oczekuję, że pan ogłosi, że Huta Stalowa Wola ma jeszcze swój oddział, który produkuje silniki.

Rozumiem, że w dniu dzisiejszym są 2 takie elementy, które pochodzą od dostawców zagranicznych. Chciałbym, żeby to jasno zdefiniować. Rozumiem, że huta ma swoich dostawców zewnętrznych, którymi są też polskie firmy różnego rodzaju. Nie wiem. To może być jakaś pneumatyka, zawieszania, itd. Rozumiem, że dzisiaj tylko silnik i armata są komponentami, które muszą przyjść, żeby je zamontować w „Borsuku”. Czy są jeszcze jakieś elementy, które muszą przyjść od dostawców zagranicznych, żeby „Borsuk” miał pełne zdolności bojowe? Nie wiem, jak jest np. z przekładnią. Możliwe, że to jest jeszcze taki element. Nie wiem, czy jeszcze coś. Próbuję o to pytać. Rozumiem, że Bushmaster przychodzi w całości. Nie jest tak, że jest produkowany w HSW.

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

Tak jest. Sytuacja jest taka, że oprócz 2 wymienionych elementów są podzespoły dostarczane przez zachodnich podwykonawców.

Poseł Paweł Poncyłjusz (KO):

Przez zagranicznych. Już nie ma sensu pytać, skąd. Mogą być i z Korei.

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

Zagranicznych. Są jeszcze inne podzespoły.

Poseł Paweł Poncyłjusz (KO):

Czy w tych przypadkach istnieje szansa na ich sukcesywne polonizowanie przy tej wielkości zamówienia?

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

Mając, panie pośle... Przepraszam, że wszedłem w słowo. Mając na uwadze wcześniejsze argumenty przywołane przeze mnie powiem, że w jak największym zakresie chcielibyśmy dokonać polonizacji sprzętu, który jest pozyskiwany na potrzeby sił zbrojnych. To nieważne, czy sprzęt jest pozyskiwany od polskiego wykonawcy czy od wykonawcy zagranicznego. Jeżeli jest to możliwe chcielibyśmy, żeby w jak największym zakresie polski przemysł mógł współuczestniczyć w produkcji sprzętu wojskowego, w serwisowaniu, modernizacji i modyfikacji w całym cyklu życia.

Poseł Paweł Poncyłjusz (KO):

To jeszcze à propos silnika. To już jest bardziej rozszerzone pytanie. Z jednej strony mamy „Borsuka”. Rozumiem, że tam jest silnik mniej więcej siedemsetpięćdziesięciokonny. Poza tym mamy armatohaubice. Czy mówimy o „Krabie” czy o K-9, jest tam silnik rzędu 1000 KM. Oprócz tego mamy projekt czołgu K-2, w którym prawdopodobnie będzie potrzebny silnik o mocy ok. 1500 KM. Czy wolumen potencjalnie zamawianych łącznie od przemysłu pojazdów pancernych nie skłania państwa do myślenia o sprowadzeniu licencji na typoszereg silników od jednego producenta? Nie wiem, czy to może dotyczyć MTU, Scanii czy np. ukraińskiego Małyszewa, żeby sukcesywnie budować ten potencjał, bo to już jest taka liczba, taki wolumen, że to ma uzasadnienie. Gdybyśmy mieli 100 czołgów danego typu, 100 innego, itd., to może byłby to problem. W momencie, kiedy decydujemy się na polonizację koreańskich pojazdów pancernych, a do tego

jest „Borsuk”, zaczyna to być poważny wolumen kilku tys. sztuk. Biorąc pod uwagę, jak dzisiaj wygląda rynek silników na świecie, wygląda to dość optymistycznie.

Można powiedzieć, że kto ma silnik, ten rządzi. To znaczy ten, kto ma swoją produkcję silników. Wbrew pozorom oferta na rynku dla tego typu pojazdów pancernych jest dosyć mała. Czy państwo myśleli o tym, żeby przy okazji wielu typów uzbrojenia pancernego szukać takiego partnera, z którym można byłoby ustanowić chociażby taką produkcję licencyjną. Wtedy po polskiej stronie mielibyśmy możliwość przyspieszania bądź zwalniania i przestawiania się na potrzeby. Na to, że teraz bardziej potrzeba silników do armatohaubic, teraz bardziej do „Borsuków”, a teraz do czołgów.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Panie pułkowniku? Pan pułkownik odpowie.

Zastępca szefa AU płk Piotr Paluch:

Panie pośle, tak. Takie analizy były prowadzone. Proszę jednak mieć to na względzie, że jeżeli wejdziemy w jeden typ silników, będzie to wymuszało znaczne zmiany konstrukcyjne w skorupie tych pojazdów. Wykonawcy już niejednokrotnie informowali, że pewne rozwiązania nie są możliwe do zaimplementowania, więc z jednej strony przyjmuję to pytanie i odpowiadam. Oczywiście potwierdzam, że takie analizy trwały. Z drugiej strony chciałbym je przekierować na przedstawicieli przemysłu, bo to oni w głównej mierze może nie tyle, że decydują, co mają na to duży wpływ w kontekście finalnych rozwiązań technologicznych.

Przewodnicząca poseł Monika Pawłowska (PiS):

Dziękuję, panie pułkowniku. Czy któryś z panów posłów chciałby jeszcze zadać pytanie?

Nie, więc zamykam dyskusję.

Dziękuję państwu. Serdecznie dziękuję przybyłym gościom.

O terminie następnych posiedzeń podkomisji będziemy informowali.

Zamykam posiedzenie podkomisji.